

BORBE I AKCIJE OMLADINSKE BRIGADE »JOŽE VLAHOVIC« OD KAPITULACIJE ITALIJE DO ODLASKA U ZUMBERAK

U selima Pravoslavna i Katolička Šagovina (u kojima se razmjestila poslije akcije u Dragaliću i borbi oko pruge), Omladinska brigada je ostala samo dok nije postalo izvjesno da neprijatelj neće izlaziti iz uporišta da bi se osvetio zbog 8. i 9. rujna. Iz ovih sela brigada kreće ponovo na marš i opet preko Psunja. Marš-ruta je gotovo ista kao i kad je dolazila na sektor Nove Gradiške. Jedina razlika je u tome što se brigadi sada nije žurilo kao za vrijeme marša 7/8. i u toku 8. rujna. Ovoga puta cilj je Podvrško, smješteno na istočnim padinama Psunja (sekcija Pakrac i Slavonska Požega 1:100.000).

Poslije kraćeg odmora u Podvrškom brigada mijenja pravac i produžava u Bačindol (na putu Nova Gradiška — Slavonska Požega), a odavde ka Adžamovcima koji se nalaze na glavnom putu Zagreb — Beograd, oko 5 km istočno od Nove Gradiške. Ovdje Omladinska brigada radi obezbjeđenja napada na posadu u Starom Petrovom Selu postavlja zasjedu na putu i željezničkoj pruzi prema Rešetarima na liniji: raskršće (gdje se put odvaja za Adžamovce), poljski put koji vodi sa glavne ceste na jug, pa u visini slova V (natpisa Visine između pruge i ceste) presijeca prugu i silazi na jug prema poljima Bare, sa zadatkom da pod svaku cijenu spriječi neprijatelja iz Nove

Gradiške da pomogne napadnutoj posadi u Starom Petrovom Selu. Pored diverzije na pruzi, 1. bataljon je imao zadatak da likvidira neprijateljevu posadu na željezničkoj Stanici Zapolje.¹

Treći bataljon Omladinske brigade ostavljen je u Baćindolu sa zadatkom da dijelom snaga organizira zasjedu južno od Baćindola kod k. 190, na putu Nova Gradiška — Slavonska Požega, a glavninu kod k. 303 (Cerkanac). Zadatak bataljona je da ne dozvoli neprijatelju da preko Rešetara zađe za leđa 1. i 2. bataljonu, sa kojima se nalazio i štab brigade.

Napad na sela Staro Petrovo Selo, Vrbovu i Bili Brig (sekcija Slavonska Požega 1:100.000) određen je za 23.00 sata 13. rujna, a izvodili su ga 12. i 18. brigada. To je uostalom i bio razlog što je Omladinska brigada svoje snage u trodnevnom maršu i zaobilaznim pravcima preko Psunja prebacila sa zapadne na istočnu stranu od Nove Gradiške.²

Napad je otpočeo u zakazano vrijeme i trajao do 5 sati idućeg dana. Međutim, nijedan bataljon 12. i 18. brigade nije postigao potpun uspjeh. U ovom noćnom napadu nisu likvidirani bunker i niti utvrđene zgrade,³ a samim tim ni uporišta, jer bataljoni, koji su napadali, nisu imali nijedno teško oruđe. Pored toga, u pomanjkanju eksploziva i nagaznih mina, jedinice na zasjedama nisu mogle ispresijecati prugu i onesposobiti puteve.

Iz istih razloga ni 1. bataljon Omladinske brigade nije likvidirao bunker, koji je bio izgrađen na kat i visok 8 metara, a nalazio se u neposrednoj blizini željezničke stanice Zapolje, u koji se smjestilo i utvrdilo 20 neprijateljevih vojnika.

Ipak, iz ovih akcija jedinice se nisu vratile bez rezultata. Zarobljeno je 20 domobrana, a među njima jedan oficir. Zaplijenjeni su puškomitraljez, automat i 18 pušaka

¹ Zbornik, tom V, knj- 19, dok. 72, str. 221.

² Isto, dok. 47, str. 157.

³ Arhiv VII, reg. br. 24-2/1, k. 470.

i nekoliko hiljada metaka. Pored toga, izvučena su dva vagona vune,⁴ gotovo isto toliko duhana i preko 8 tona pšenice. Uništene su 3 lokomotive i 42 vagona. Uz pomoć diverzanata, na nekoliko mjesta prekinuta je i pruga Zagreb — Beograd na sektoru Nova Gradiška — Slavonski Brod.⁵

Omladinska brigada⁶ trebala je obezbediti jedinice koje su bile u napadu. Zadatak je potpuno izvršila. U prvim jutarnjim satima na položaj 2. bataljona Omladinske brigade izbilo je blizu 200 njemačkih vojnika iz uporišta Nova Gradiška. Nijemci su nastojali da 2. bataljonu zađu s boka, ali u tome nisu uspjeli. Pokušali su i drugi put, potpomognuti posadom oklopnog voza koji je stigao iz Nove Gradiške, ali je i taj pokušaj propao, pa su 2. i 1. bataljon ostali na položaju sve dok nisu dobili naredenje za povlačenje koje je uslijedilo nešto poslije osam sati.

Nisu utvrđeni gubici neprijatelja. Bataljoni Omladinske brigade su imali 2 mrtva i 12 ranjenih. Među mrtvima je i desetar Pavo Stević iz okoline Slavenskog Broda, koji je u brigadu došao kad je imao svega 17 godina. Za pola godine, koliko je ratovao, više puta se istakao u borbama, pa mu je zbog toga, nekoliko dana ranije, povjereno da vodi desetinu.

Drugi bataljon, sa kojim je bio i štab brigade, iz zasede se prebacio u Opatovac, a 1. bataljon u Banićevac. U Baćindolu je i dalje ostao 3. bataljon.

NAPAD NA ĐULAVEC I CACINCE

U selima Opatovac, Banićevac i Baćindol Omladinska brigada se zadržava 14. i 15. rujna, a već 16. prebacuje se na Ravnu goru kako bi se približila Velikim i Malim Bastajima, odnosno Daruvaru i Grubišnom Polju.⁷

⁴ Vuna je predata pozadinskim organima, koji su je podijelili organizacijama AFZ, da bi članice ove masovne organizacije isplele čarape za borce koji ih nisu imali.

⁵ Arhiv VII, reg. br. 5/2, K. 881.

⁶ Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 72, str. 221—222.

⁷ Arhiv VII, reg. br. 22/1, k. 892.

U prvim satima 19. rujna 12. brigada će napasti na uporište Đulavec u kome se dobro utvrdila jaka neprijateljeva posada sastavljena od domobrana — zdrugovaca.⁸

Omladinska brigada je dobila zadatak da postavi zasjedu na liniji: Mali Bastaji — Veliki Bastaji — Markovac,⁹ i da pod svaku cijenu spriječi neprijatelja koji bi pokušao priteći u pomoć uporištu Dulavec.

Pored toga što su položaji za zasjede izabrani na najpogodnijim mjestima, ovog puta su pripremljene i dvije zamke neprijatelju. Naime, na svakom pravcu isturena je po jedna četa koja je imala zadatak da u odsudnom trenutku napadne neprijatelja s leđa.

Kako je brigada zatvarala dva pravca, jedna četa je upućena u rejon k. 198, sa zadatkom da se na zgodnom mjestu prikrije i kad neprijatelj pođe iz Grubišnog Polja da krene u pravcu Bastaja i napadne ga iza leđa. Ova četa je imala zadatak da kontrolira i pravac od Munije i Maslenjače u pravcu Miletinca¹⁰ (sekcija Bjelovar 1:100.000).

Sa istim zadatkom isturena je i jedna četa na k. 396 da iznenadi neprijatelja, ako krene iz Daruvara.

Kako se nije očekivalo da će neprijatelj krenuti s tenkovima, jer ih nije imao u ovim uporištima, protivtenkovski top je Omladinska brigada dala 18. brigadi koja je organizirala obranu s pravca Virovitice. U istom naređenju regulirano je da se evakuacija ranjenika vrši preko Koreničana u bolnicu na Ljutoču¹¹ (sekcija Podravska Slatina 1:100.000).

Štab Omladinske brigade smjestio se u Velikim Bastajima i tu je ostao sve dok brigada nije napustila posjednute položaje.

Likvidaciju uporišta u Đulavecu 12. udarna brigada je izvršila poslije jedanaest sati borbe. Skršivši obranu neprijatelja, očistila je uporište i ušla u Đulavec.

Neprijatelj iz uporišta Grubišno Polje, Daruvar i Virovitica nije naišao na zasjede Omladinske i 18. brigade.

⁸ U Đulavecu je tada bila 2. bojna 8. gorske pukovnije. Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 234, str. 689.

⁹ Isto, dok. 86, str. 259.

¹⁰ Arhiv VII, reg. br. 11-2/1, k. 881.

¹¹ Isto, reg. br. 7-1/1, k. 881.

Na zasjede su naišli samo zdugovci bježeći iz Dulaveca nakon što ih je razbila 12. brigada. Tom prilikom Omladinska brigada je zarobila 15 domobrana-zdrugovaca i zaplijenila 3 puškomitraljeza, 11 pušaka, 3 automata, laki bacač i 20 ručnih bombi.

Dok za gubitke neprijatelja štab 12. divizije kaže da iznose 40 mrtvih i isto toliko ranjenih (a mi 13 mrtvih i 69 ranjenih),¹² zapovjedništvo 4. gorskog zdruga o napadu jedinica 12. divizije na Đulavec u svom izvještaju od 19. rujna kaže slijedeće:

»Posada Dulaveca, napadnuta od 02,30 sati od mnogostruko jačeg neprijatelja, probila se dijelom, nakon žestoke borbe i više juriša, u 14 sati iz Dulaveca pravcem D. Cepidlake — M. Miletinac — Munije — Borova Kosa — Podbor — Batinjani u Daruvar.

U toku kretanja na nekoliko mjesta morala je savladati manje partizanske zasjede. Posada u Đulavecu brojala je 420 ljudi II bojne 8. gorske pukovnije.

U toku borbe u samom Đulavecu i kod proboja poginulo je oko 100 ljudi. Dosada se u Daruvaru prikupilo 129 domobrana od kojih 12 ranjenih, dok je ostatak od kojih 190 ljudi nestalo .. «¹³

Poslije akcije na Đulavec divizija se prebacuje na Ravnu goru. Omladinska brigada se smješta u rejonu sela Gornjih Boraka i Vranog Kamena, gdje je ostao i štab brigade. U neposrednoj blizini Omladinske brigade rasporedile su se i ostale snage divizije. Likvidacijom uporišta u Đulavecu iza jedinica 12. divizije ostala je još jedna uspješno izvedena akcija. Od zarobljenih domobrana 72 dobrovoljno ostaju u partizanima.

Nakon likvidacije uporišta Đulavec, štab 2. korpusa, 22. rujna, naređuje 12. diviziji¹⁴ da pređe na Dilj, radi prenošenja borbenih dejstava u taj dio Slavonije.

Naređenje za pokret na Dilj, štab Omladinske brigade dobija na Vranom Kamenu, a marš brigade otpočinje istog dana.

¹² Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 128, str. 413.

¹³ Arhiv VII, reg. br. 6/1-34, k. 30.

¹⁴ Isto, reg. br. 23/1, k. 892.

Izvod iz plana marša, koji se odnosio na Omladinsku brigadu, glasi:

»Omladinska brigada »Jože Vlahović«

22. IX 1943. smjesteće se u Voćinu i Kometniku.

23. IX 1943. krenuće ujutru u 6 časova za selo Drenovac — Prekoračani i Pušina. Štab brigade biće u Drenovcu.

24. IX 1943. odmor u gornjim bazama.

25. IX 1943. u 4 sata ujutru krenuće pravcem Pištana — Duzluk za selo Gazije i Gor. Motičinu. Štab brigade nalaziće se u Gor. Motičini.

26. IX 1943. u 7 sati ujutru krenuće preko Gradca i Londžice za selo Granice i Rozmajerovac, gdje će ostati do daljeg naređenja. Štab brigade biće u Rozmajerovcu.

Za vrijeme kretanja i stanovanja osigurati se sa dijelom snaga da bi se izbjeglo iznenađenje od strane neprijatelja.

Prije svakog pokreta izdati ljudstvu topli obrok hrane. Za ishranu, u prvom redu, koristiti sela u kojima se budu jedinice nalazile, a ukoliko bi bila nemoguća dobra ishrana na takav način, onda koristiti najbliža područja.

Znaci raspoznavanja za vrijeme putovanja ostaju isti koji su izdani od strane ovog Štaba«.

Do 25. marširalo se prema predviđenom planu. Kako je neprijatelj posljednjih dana pojačavao posade u Našicama, Pleternici i Čagljinu, mjestima koja su bila na pravcu kretanja divizije, štab divizije upozorava na budnost i spremnost da se razbiju neprijateljeve snage, koje bi eventualno izašle iz ovih uporišta.

Do sukoba nije došlo. Međutim, na svom putu za Dilj, Omladinska brigada, kao i cijela divizija, sukobile su se s neprijateljevim snagama koje su upravo tog dana, tj. 25. rujna, otpočele ofenzivu¹⁵ na teritoriju Diljskog odreda. Ofenzivu su izvodili dijelovi 187. njemačke rezervne divizije, ojačani jednim grenadirskim bataljonom i ustaškim pukom.

¹⁵ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 49, str. 178;

Opširnije: Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 27, str. 195, 196 — knjiga depeša štaba 6. korpusa NOV; Arhiv VII, reg. br. 1/19, k. 472A.

U borbama, koje će uslijediti, Omladinska brigada nije imala težak zadatak. Izuzimajući manje okršaje s neprijateljevom kolonom koja je nadirala iz Slavenskog Broda, drugih borbi nije imala.

Suprotno tome, 12. i 18. brigada su imale oštre sudare sa neprijateljem, ali su ga nakon trodnevnih borbi uspjele slomiti i izvući Diljski odred i sve pozadinske organe sa toga područja.

Neprijateljeve snage su suzbijene i vraćene u uporišta, a da nisu ostvarile ni jedan jedini cilj. Od najznačajnijih »podviga« koje je neprijatelj učinio bilo je paljenje sela Paučje, najrazgranatije i najisturenije partizanske baze. Međutim, za NOP tog kraja ovo nije imalo nekog većeg značaja, jer je to selo do tada spaljivano 11 puta. Ubrzo iza toga Paučje je bilo obnovljeno.

Nakon te ofenzive 12. divizija se, radi sređivanja i priprema za slijedeće akcije, prebacuje na sektor sela Levinovac — Pivnice — Đulavec, Voćin — Kometnik i Macute — Bokane — Ceralije (sekcija Podravska Slatina 1:100.000). Na ovaj sektor jedinice 12. divizije stižu 30. rujna u prvim poslijepodnevnim satima i tu ostaju idući dan. Sutradan 2. listopada 12. divizija napada uporište u Čačincima.¹⁶

U ovoj akciji Omladinska brigada dobija zadatak da na obroncima Plavšićevog brda i na k. 136 (sekcija Donji Miholjac 1:100.000) postavi zasjedu prema Našicama, odnosno da spriječi eventualni prodor neprijatelja iz ovog uporišta napadnutim Čačincima. Ojačana jednim bataljonom iz tek formirane Brodske¹⁷ brigade, Omladinska brigada je održala svoje položaje i neprijatelj iz Našica nije uspio proći.

Likvidacija jakih uporišta u Đulavecu i Čačincima značila je novi značajni uspjeh slavonskih jedinica. Bio je to njihov doprinos pobjedama NOV koja je tih dana oslobodila gotovo cijelu Dalmaciju, Gorski kotar, Primorje,

¹⁶ Zbornik, tom V, knj. 20. dok. 13, str. 49.

¹⁷ Naredbom štaba 2. korpusa od 30. rujna 1943. Brodska brigada je stavljena pod komandu štaba Istočne grupe NOP odreda, ali za vrijeme napada na uporište Čačinci bila je u sastavu 12. divizije.

Isto, knj. 19, dok. 189, str. 582.

itd. S druge strane, to je bio ozbiljan udarac neprijatelju koji je ostao bez dva za njega životno važna uporišta i za duže vrijeme bez dvije važne pruge. Pruga Osijek — Virovitica razrušena je na više mjesta, a pruga Suhopolje — Pakrac posve je onesposobljena. Pored toga, proširena je slobodna teritorija i dat je novi podsticaj razmahu narodnooslobodilačke borbe u tom kraju.

Sagledavajući značaj posljednjih uspjeha, štab 12. divizije obraća se borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima ovim riječima:

»Naše posljednje velike pobjede imaju za čitav naš kraj ogromno značenje i pospješiti će u velikoj mjeri razvitak naše borbe, a s time i ubrzati dolazak slobode. Likvidacijom Đulaveca i Čačinaca proširila se naša oslobođena teritorija i uklonjena je zapreka koja je sprečavala vezu između naroda Bilo-gore i Slavonije, te naroda Slavonije i Podravine. Likvidacijom tih uporišta učvrstilo se još više u borbi iskovano jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda...«¹⁸

Omladinska brigada odmah koristi novu situaciju i u selima Rankovci, Zdenci i Bare Slavonske održava mitinge koje su seljaci dobro posjetili. Na ovim mitinzima, pored bbjašnjavanja političke situacije, brigada uspješno mobilizira nove borce i prikuplja hranu i drugi materijal potreban za snabdijevanje jedinica. Seljaci su izdašni. To je bilo pravo takmičenje tko će dati više svinja, žita, masti, šećera i dr. Domaćini tih sela nisu se plašili da pokažu svoju naklonost našoj borbi iako su bili svjesni da će partizani uskoro otići u druge krajeve i da će, prije ili kasnije, u njihova sela ponovo doći Nijemci i ustaše.

U Slavoniji u to vrijeme već djeluje 2. korpus u čijem sastavu su sve slavonske jedinice s ukupnim brojem stanjem preko 6000 dobro naoružanih boraca. Poslije kapitulacije Italije i nakon pomenutih i drugih uspješnih akcija 2. korpusa, broj boraca je znatno porastao. Zbog toga je svaka brigada u listopadu bila jača za novih 200—250 ljudi.

Usljed naglog priliva mobiliziranih i dobrovoljaca, bilo je više ljudstva nego oružja. Tako je bilo u Omladinskoj brigadi, a i u ostalim jedinicama 12. divizije. Međutim,

¹⁸ Arhiv VII, reg. br. 10/8 k, 892.

porastom broja boraca rastao je i broj bosih i slabo odjevenih. Pored odjeće i obuće, oskudijevalo se i u ostalim materijalnim sredstvima, a najviše u sanitetskom materijalu i sredstvima za protivtenkovsku obranu. Zbog toga je bilo vrlo značajno formiranje baze NOVJ u Bariju¹⁹ (Italija) — 2. listopada 1943.

Na drugim svjetskim ratištima u to vrijeme situacija je bila sva u znaku novih pobjeda Antihitlerovske koalicije. Uporedo sa događajima na evropskim ratištima u našoj zemlji, pa i u Slavoniji, redale su se pobjeda za pobjedom.²⁰

U sklopu tih napora i 12. divizija, posljednji put u dotadašnjem sastavu, poduzima snažnu akciju — napad na uporište Pakrac.²¹

Dan uoči akcije jedinice su iskoristile za svestrane pripreme.

Tako je, na primjer, pred sve referente saniteta kao najvažniji zadatak postavljeno da u jedinicama osposobe što veći broj boraca za pružanje prve pomoći i samopomoći. Naime, uočeno je da bolničari ne mogu na vrijeme pružiti pomoć svim ranjenima, pogotovo onima u prvoj borbenoj liniji, osobito ako je nekoliko boraca ranjeno u isto vrijeme. Kritizirano je i to što se za bolničare određuju fizički slabiji borci i što je njihova uloga potcijenjena, pa ih gotovo nikad nema na spisku pohvaljenih, iako se stalno izlažu neprijateljevoj vatri da bi druge izbavili od sigurne smrti.²²

Pored obučavanja šireg kruga boraca u pružanju prve pomoći,²²ⁿ pred cjelokupni sastav je ozbiljno postavljeno pitanje održavanja lične higijene. Također je skrenuta pažnja komandama i štabovima da i oni povedu više brige o higijeni logorovanja, higijeni u kuhinjama, jedinicama

¹⁹ Hronologija, str. 567.

²⁰ Petog listopada 1943. godine 2. korpus je Naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita preimenovan u 6. korpus NOVJ.

Hronologija, str. 567.

²¹ Arhiv VII, reg. br. 9-1/1, k. 470.

²² Samo u s. Čačincima i s. Đulavecu izbačeno je iz stroja 10 bolničara i bolničarki.

Isto, reg. br. 8/29, k. 881.

itd., a naročito da kontroliraju vodu za piće i poduzimaju potrebne preventivne mjere protiv zaraznih bolesti. Drugi problem, koji je valjalo otkloniti, bilo je neracionalno trošenje municije.²³ Pojedinci, grupe, pa i cijele jedinice nerijetko su puškaranjem izražavale svoju radost i »veselile se« nakon značajnih pobjeda. Kako je tada bilo dosta dobrih vijesti sa raznih bojišta, i puškaranja su bila česta.

U tom periodu bilo je i primjera uzimanja alkohola. Pojedinci su se u potrazi za pićem samovoljno udaljavali iz jedinica i odlazili u obližnja sela. Uljuljani značajnim pobjedama nad silama Osovine, neki su već »vidjeli« kraj rata, pa su se i nevojnički ponašali, a pojedine starješine su prema njima bili popustljivi. Kako su navedene pojave uočene i u vrijeme napada na pojedina uporišta, tome se moralo stati na put i najozbiljnije objasniti višestruku štetu takvih postupaka.

U vojnom izvještaju²⁴ štaba 12. divizije štabu 2. korpusa za period od 20. do 30. rujna posebno se ističe da Omladinska brigada zajedno sa 12. brigadom prednjači u disciplini. Međutim, pojava o kojima je riječ bilo je i u Omladinskoj brigadi, pa je trebalo poduzimati mjere za otklanjanje onog što nije dobro.

Problem bosotinje i golotinje bio je ipak najteži.

Kao i sve ostale jedinice 12. divizije, i Omladinska brigada je bila neprekidno izložena velikim naporima u akcijama širom Slavonije. Neprekidni marševi koji su redovno bili dugački i po teškim terenima učinili su svoje: u brigadi je bilo preko 300 potpuno bosih boraca, a kod mnogih je i odjeća bila u vrlo lošem stanju. I neke starješine u četama bile su više nego loše obučene i odjevene. Teško je bilo gledati drugove iza kojih je ostajao krvav trag teško izranjanih stopala. Bilo je i bosih drugarica. To je svima teško padalo, pogotovo što su neke bile sasvim mlade, gotovo djeca, i tako nježne da su više ličile na djevojčice iz osnovne škole, nego na ratnike.

Loša ishrana u planinskim selima, gdje je i samo stanovništvo oskidijevalo u hrani, a i brojni gubici u ljudstvu, također su stvarali mnoge teškoće. Ipak, u divizijskom

²³ Isto, reg. br. 16/5, k. 852.

²⁴ Isto, reg. br. 29-1/3, k. 908.

izvještaju iz tih dana stoji da su disciplina, moral i svijest u Omladinskoj brigadi, gledano u cjelini, bili na visini. Postojeći problemi i sve hladniji dani samo su ubrzavali napad na uporište Pakrac.

I za ovu akciju pripreme su bile temeljne i svestrane. Održavani su sastanci sa rukovodećim i boračkim sastavom na svim nivoima. Na njima se otvoreno raspravljalo o problemima u brigadi, a prorađivane su teme koje su imale za cilj podizanje borbenog morala boraca i rukovodilaca.²⁵

Kako je zbog stalnih pokreta bila zapostavljena izdavačka djelatnost, sada je ponovo pokrenut brigadni list, a u bataljonima zidne novine. Radi toga je oživljen rad agit-propa brigade, koji je u tom razdoblju mnogo učinio da se i kulturno-prosvjetni rad unaprijedi i da se osnuju, omasove i rade pojedine kulturno-zabavne i kulturno-prosvjetne sekcije.

U ovom periodu u svim jedinicama je pročitano pismo²⁶ komandanta 12. divizije Milana Stanivukovića u kome odaje priznanje i izražava zahvalnost svim borcima i rukovodiocima za postignuti uspeh u Đulavecu i Čačincima i za dobro izvedene akcije rušenja i onesposobljavanja pruga Osijek — Virovitica i Pakrac — Suhopolje.

Pred napad na Pakrac, jedinice su upoznate i sa pismom komesara divizije²⁷ Marijana Cvetkovića kojim poziva borce i rukovodioce da ovom prilikom osvoje Pakrac. U tom pismu komesar divizije ukazuje na potrebu uzornog držanja u borbi na pravilan postupak prema narodu i zarobljenicima, te prema imovini građana.

U posljednjih nekoliko mjeseci u brigadu je stiglo nekoliko stotina novih boraca, pa se sa njima posebno radilo. Formiran je i 4. bataljon (dotad je brigada imala tri bataljona). Zbog toga je u brigadi uzdignut veliki broj rukovodilaca, a 4. bataljon je već u prvoj borbi bio kom-

²⁵ U izvještaju političkog komesara 6. korpusa, komesar 12. divizije konstatira da je politički rad bio najintenzivniji u Omladinskoj brigadi.

Isto, reg. br. 18/21, k. 881A.

²⁶ Isto, reg. br. 14/27, k. 881.

²⁷ Isto, reg. br. 14/21, k. 881.

pletan. Na to je uticao i odlazak Duke Prilike, Steve Lačana i još nekih rukovodilaca u novoformiranu Brodsku brigadu.

Komandant brigade postao je Đuro Dulić, komesar Drago Bobetko, načelnik štaba Milan Popara, a zamjenik komesara brigade Franjo Knebl. Među borcima najviše je Hrvata i Srba, otprilike po 45 odsto, a ostalih 10 odsto su Muslimani, Česi, Mađari i Slovenci.^{27a}

Može se reći da su pripreme za napad na uporište Pakrac bile solidne. Izražavajući povjerenje u Omladinsku brigadu, štab 12. divizije povjerava joj najvažniji zadatak: napad na uporište, a ostale jedinice su taj zadatak obezbjeđivale. U uspjeh Omladinske brigade niko nije sumnjao. Sa svojih 1150 boraca i rukovodilaca, 11 teških i lakih minobacača, 8 teških mitraljeza i 36 puškomitraljeza, ona je odlučno i beskompromisno ušla u trodnevni krvavi okršaj protiv neprijatelja, koji se u gradu dobro utvrdio.

NAPAD NA PAKRAC²⁸

Poslije sređivanja i odmora kompletna divizija se prebacuje na jugozapadne i sjeverne obronke Psunja. Omladinska brigada se razmješta u selima Seovica i Lipovac.

U ovoj drugoj napadnoj akciji na neprijateljevo uporište Pakrac (prvo je izvedeno u veljači 1943) učestvuju sve jedinice divizije.

Dvanaesta brigada postavlja zasjedu prema uporištu Lipik.

Osamnaesta brigada osigurava akciju sa pravca Daruvara. Pored 18. brigade, na ovom pravcu osiguranje vrši i Daruvarski odred, koji u isto vrijeme izvodi demonstrativni napad na uporište.

Kod sela Tornja na osiguranju prema uporištu Poljane nalazi se Cehoslovačka brigada »Jan Žiška«.

^{27a} Isto, reg. br. 33-1/8, k. 881 A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

²⁸ Isto, reg. br. 33-1/8, K. 881 A; Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 186, str. 571—572.

Zadatak je Posavskog odreda da jednim dijelom postavi daljnje osiguranje na liniji Lipik — Poljana, a glavninom izvodi demonstrativni napad na Novsku i omogućiti rad grupi diverzanata, koji su te noći rušili prugu Zagreb — Beograd.

Prvi posavski udarni bataljon postavljao je daljnje osiguranje, izvodio demonstrativni napad na Okučane i omogućavao drugoj grupi diverzanata rušenja na pruzi Zagreb — Beograd.

Bilogorski odred je dobio zadatak da operira na pruzi Grubišno Polje — Daruvar.

Omladinska brigada s tri bataljona i jednom četom izabranih boraca iz rezerve (3. bataljon) dobija zadatak da likvidira uporište u slijedećem rasporedu:²⁹

- Četvrti bataljon nastupa putem selo Dragović — Pakrac, sa zadatkom da likvidira bunkere na raskrsnici oko kapele Sv. Josip, a onda lijevom kolonom da produži u pravcu Krečane i Građevinske škole, a desnom da kreće ulicom koja vodi u centar grada, gdje će se obje spojiti. Ova druga kolona trebala je na svom pravcu likvidirati posade u Pošti i Sreskom sudu. Bataljonu je dodijeljen top 65 mm.

- Prvi bataljon napada sa sjeverne strane niz prugu koja vodi od sela Omanovci. Njegov je zadatak da likvidira željezničku stanicu i pilanu. Desna granica ovog bataljona je put koji od hotela »Pakrac« vodi za željezničku stanicu. Bataljonu je dodijeljen protivtenkovski top.

- Drugi bataljon napada sa sjeverozapadne strane sa zadatkom da likvidira neprijateljevu posadu u selu Prekopakra; zatim da glavnim snagama uništi bunkere na raskrsnici puteva koji vode u Pakrac i Lipik. Poslije likvidacije ovih bunkera, bataljon (bez jedne čete) produžava napredovanje prema hotelu »Pakrac« i zgradi Učiteljske škole. Bataljonu je dodijeljen protivtenkovski top za uništenje bunkera na raskrsnici puteva. Treća četa ovog bataljona imala je zadatak da blokira i po mogućnosti zauzme bolnicu.

²⁹ Arhiv VII, reg. br. 9-1/1, k. 470 (Zapovijest za napad).

• Treći bataljon je određen u brigadnu rezervu. Po red toga, morao je iz svoga sastava odvojiti 40—50 dobrovoljaca, kojima je bio glavni zadatak da se u prvom naletu probiju u centar grada, posjednu raskrslu i unesu pomjetnju u sistem obrane neprijatelja.

Radi lakše, uspješnije i brže likvidacije uporišta i za tučenje tvrdih objekata brigadi je dodijeljena haubica 100 mm i poljski top 75 mm. Njihov pravac nastupanja je selo Dragović — Pakrac, a zadatak da u početku napada tuku željezničku stanicu i pilanu, a kasnije prema potrebi.

Određeno je da se ranjenici evakuiraju u selo Kusonje, a štab brigade smjesti u kućama iznad slova »K« natpisa Pakrac (sve sekcija Pakrac 1:100.000).

U Pakracu su se utvrdile jedinice 4. brdskog puka s baterijom topova 65 mm (sedam topova).³⁰ Preko 1000 zdugovaca organiziralo je kružnu obranu načičkanu bunkerima i preprekama od bodljikave žice. Zapovjednik zdugovaca je bojnik Jure Bobinac, poznat u tom kraju kao zlikovac.

Napad na uporište predviđen je za 5 sati 12. listopada, a otkočeo je sat kasnije. Nije postignuto iznenađenje, a ipak je prvi napad uspješno izveden. Već u 6,30 sati, nakon artiljerijske pripreme i dva juriša, 1. bataljon zauzima pilanu na raskrsnici željezničkih pruga 2 km sjeveroistočno od Pakraca. Poslije protjerivanja posade i ulaska jedinica 1. bataljona u krug i zgrade pilane, neprijatelj prelazi u protivnapad, ali ga bataljon — sasređenom vatrom zaustavlja. Tom prilikom bataljon prodire do zgrade željezničke stanice, ali je tu zaustavljen. Nastaje artiljerijski dvoboj, jer su na pravcu ovoga bataljona dejstvovali haubica 100 mm i brdski top 75 mm.

Prvi napadi 2. bataljona također su bili uspješni. Uništeno je nekoliko bunkera, posade su dijelom likvidirane, neki su se predali. Četvrti bataljon se također dobro držao. U prvim jurišima likvidirao je dva bunkera, ali je protivnapadom zaustavljen.

Odmah u početku, u svim bataljonima, pale su i prve žrtve. Jedan od poginulih bio je i drug Suljo, kome je ovo bila prva borba u našim redovima. Poslije svakog ju-

³⁰ Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

riša povećavao se broj izbačenih iz stroja, a sa žrtvama je i napad jenjavao. Borci Omladinske srčano su se borili, ali veće uspjehe tog dana nisu postigli. Glavni uzrok je u dobroj organizaciji neprijateljevog sistema vatre,³¹ ali i njegova ogorčena obrana. U toku dana najzapaženije uspjehe imali su naši artiljerci. Oni su ulagali krajnje napore da bi doveli oruđa u najpovoljniji položaj za gađanje, nišaneći najčešće kroz cijevi topova. To je konstatacija i neprijatelja, koji u svom izvještaju od 16. listopada tvrdi da su »... gotovo svi bunkereri uništeni od artiljerijske vatre ..«³²

S prvim mrakom prišlo se organizaciji novoga napada. Već u 19,30 sati bataljoni kreću na juriš. Odmah u početku 1. i 4. bataljon zadržani su jakim mitraljeskom vatrom. Drugi bataljon, uz osjetne gubitke, prodire kroz prve žičane prepreke, ali ubrzo i njega neprijatelj zaustavlja i protivnapadima i stalnim pritiskom polako potiskuje nazad. Za držanje neprijatelja u Pakracu, bila je karakteristična žilava obrana uz povremene protivnapade. Onoga trenutka kad bi se neka naša jedinica uklinila u njegovu obranu, on je svim sredstvima i snagama intervenirao i uspijevao da potisne naše jedinice. Neprijatelju je ovo bilo moguće, i zato, što se četa dobrovoljaca nije uspjela probiti u centar grada, niti, pak, spriječiti manevar ustaško-domobranskih snaga u gradu.

Treći napad je donio nove žrtve. Među njima je mitraljezac Todor Kajganić iz sela Rogoža kraj Garešnice. U istom jurišu i od istog rafala poginuo je i desetar Stan-ko Kovačević iz sela Brinjana kraj Garešnice.

Iako se noć uveliko spustila nad uporištem, jaka mje-sečina omogućavala je neprijatelju da otkrije svaki pokret jedinica brigade, a brisani prostor ispred bunkera bio je nesavladiv.

Na svaki naš pokret neprijatelj je ne štedeći municiju reagirao ubitačnom vatrom. Na svaku našu ispaljenu topovsku ili minobacačku granatu odgovarao je sa deset, dvadeset, pa i više granata.

³¹ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123, str. 429.

³² Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

U ponovljenom napadu uočeno je da se pri polasku na juriš mladi borci kolebaju i da im je potrebna pomoć starijih boraca, a i rukovodilaca. Mnogima od njih napad na Pakrac bio je prvo vatreno krštenje. Otuda je i razumljiva izvjesna kolebljivost.

Najviše boraca je izbačeno iz stroja od minobacačke vatre. Među njima je najviše ranjenika. Brigu nad njima, pored bolničara, preuzimali su građani Pakraca i okolnih naselja. U ovome su se posebno isticali mještani sela Prekopake i oni iz naselja oko pilane. Izlažući se najvećim opasnostima, ti ljudi su iznijeli nekoliko desetina ranjenih boraca, sami ih previjali i pronalazili sanitetski materijal i učestvovali u evakuaciji.

Prvog dana napada neprijatelj iz okolnih uporišta nije ozbiljnije intervenirao. Tome je doprinjeo jedan borac 2. bataljona Omladinske brigade, koji je u prvom naletu zarobljen. Kada su ga ispitivali, izjavio je da će poslije likvidacije uporišta u Pakracu biti napadnuti Lipik i Daruvar.

Tokom noći izvršeno je još nekoliko juriša. Međutim, svaki put nakon oštre bliske borbe i osjetnih gubitaka bataljoni su bili prinuđeni da se vrate.³³ Tome je doprinijelo i pomanjkanje sadejstva među našim jedinicama. Samo dva juriša izvedena su u približno isto vrijeme sa svim bataljonima. Ali sistem obrane neprijatelja, a naročito međusobno povezani sistem vatre iz bunkera, onemogućavao je prilaz bilo kome od njih. I vidna noć je išla u prilog protivniku.

Ipak u zoru 13. listopada počinje novi, sedmi i posljednji napad Omladinske brigade. On je trajao cijeli dan. Organizacija i priprema ovog napada izvedene su brzo, a novina je bila u tome što su dovučena dva protivtenkovska topa, koji su se kretali u streljačkom stroju. To je imalo efekta (teška oruđa, koja su ostala bez municije, prebačena su na istočnu obalu rijeke Pakre).

U posljednji napad pošlo se istovremeno i s krajnjom odlučnošću da se neprijatelj skrši. Borci Omladinske brigade junački su jurišali na bunkere, među kojima je bilo

³³ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 90, 110 i 123.

i onih na dva kata, a najbolje utvrđeni zvao se »Staljin-grad«. Uz pomoć protivtenkovskih topova uništeno je nekoliko bunkera, a njihove posade i posade okolnih bunkera natjerane su na povlačenje. U jednom trenutku je izgledalo da obrana neprijatelja popušta. Tada su jedinice brigade duboko prodrle u pravcu željezničke stanice, u čijoj blizini se nalazilo i komandno mjesto bojnika Jure Bobinca.

Međutim, ni neprijatelj nije gubio vrijeme. U toku noći on je spremao protivakciju, i ovdje u Pakracu, a i u okolnim uporištima, posebno Daruvaru. Pošto je utvrdio da naše snage neće napasti Daruvar, a prethodnog dana je nasilnim izviđanjem otkrio položaje 18. brigade, neprijatelj, 13. ujutro upućuje dva bataljona u pomoć snagama u Pakracu.

Dok su se u uporištu borbe vodile za svaki bunker i svaku kuću, dva neprijateljeva bataljona su izmanevrirala 18. brigadu³⁴ i zaobilaznim pravcem, preko sela Gornji Daruvar i Trojeglava, pohitala u pomoć posadi u Pakracu. Osamnaestu brigadu vezivao je snagama 2. bataljona 8. brdskog puka. Tako su jače neprijateljeve snage došle Omladinskoj brigadi iza leđa. To je ugrozilo svaki dalji pokušaj likvidacije uporišta u Pakracu. Ocjenjujući situaciju nepovoljnom, štab 12. divizije naređuje jedinicama povlačenje (13. listopada) u 19 sati.

Povlačenje Omladinske brigade iz uporišta otpočelo je u trenutku kad je neprijatelj izbio na Filipovac k. 184 (2 km južno od Pakraca). U zaštitnicu je određena jedna četa 3. bataljona, koja je svoj zadatak potpuno izvršila. Kad je neprijatelj naišao na položaj ove čete, ona ih je hrabro dočekala i u dva maha im spriječila dalje nastupanje. Zbog hrabrosti boraca ove čete, neprijatelj je odustao od daljeg napada i nešto poslije 20 sati vratio se u Pakrac.

O hrabrom držanju čete u zaštitnici govori se i u izvještaju 4. brdskog puka upućenom štabu 187. njemačke rezervne divizije. Za naše zaštitničke dijelove stoji da »... su se borili sa najvećim požrtvovanjem, do posljednjeg čovjeka«.³⁵

³⁴ Isto, dok. 123, str. 430.

³⁵ Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

Usprkos svim nastojanjima, upornosti i žrtvama, napad Omladinske brigade na Pakrac nije okrunjen potpunim uspjehom. Glavni razlog neuspjeha je svakako u tome što su jedinice na zasjedama propustile neprijatelja u Pakrac. Međutim, i Omladinska brigada u odlučnim trenucima nije iskoristila nekoliko prilika da neprijatelju zada odlučujući udarac, slomi njegov otpor i prisili ga na predaju.³⁶ Možda i odluka štaba brigade da se napada s tri strane, gotovo podjednakim snagama, nije bila cjelishodna. Naime, i ovaj napad je pokazao da nije dovoljno samo izabrati najbolji pravac za glavni udar, nego taj pravac treba i valjano obezbijediti sredstvima i snagama koje su u stanju da nose glavni teret borbe i ostvare postavljeni cilj. Ovako, na svim pravcima napada na Pakrac postignuti su podjednaki rezultati, ali se nigdje nije do kraja uspjelo. Prvi, 2. i 4. bataljon upadali su u prve borbene linije neprijatelja i uništili nekoliko bunkera, ali su svaki put zaustavljeni protivnapadima neprijatelja. Pored utvrđenja i boljeg naoružanja, neprijatelj je i brojčano bio relativno premoćniji. Naime, imao je samo stotinak vojnika manje od Omladinske brigade, ali bio je u obrani, dobro utvrđen i zaštićen, obilno snabdjeven municijom i hranom i svim drugim što je neophodno za žilavu i dugu obranu. Sem toga, u njegovim redovima se borilo i oko 100 civila — ustaša.

U napadu na Pakrac i ovog puta se ispoljilo pomanjkanje sadejstva pješadije i teškog naoružanja. Iako su teška oruđa precizno gađala pojedine objekte, zbog čega je neprijatelj morao da ih napusti, u mnogim takvim slučajevima bataljoni su propuštali pravi trenutak da nešto više učine i šanse su propadale već u početku.³⁷

Analizirajući neuspjeli napad na Pakrac, štab 12. divizije, u izvještaju od 20. listopada piše:

»Gotovo svako neprijateljevo uporište napada se redovno sa više strana i sve napadne kolone moraju pristupiti jednovremeno izvršenju svog zadatka i time onemogućiti koncentraciju neprijateljske vatre na jednu stranu. Ako prvi napad ne uspije mora se bez odlaganja pristupiti

³⁶ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123, str. 430—431.

³⁷ Isto.

organizovanju drugog napada jednovremeno sa svim jedinicama, a ne dopustiti da jedinice napadaju, svaka na svom sektoru, u izvjesnom vremenskom razmaku.«³⁸

Nigdje nije potrebna tolika sinhronizacija borbe kao u napadu na naseljeno mjesto. Na žalost, toga je u napadu na Pakrac nedostajalo, što je, pored ostalog i uticalo na krajnji ishod borbe.

U borbama za uporište i na zasjedama zaplijenjeni su: teški mitraljez, 3 puškomitraljeza, 4 automata, 15 pušaka, 150 ručnih granata, 5500 metaka, 15 lakih mina, 4 lokomotive i 10 vagona za šumsku prugu i izvjesna količina građevinskog materijala; zapaljena je i pakračka pilana. Na zasjedi kod Daruvara uništen je jedan laki tenk,³⁹ ubijeno 115, ranjeno 170, a zarobljeno 12 neprijateljevih vojnika. U uporištu je ubijeno 36, a ranjeno oko 50 neprijateljevih vojnika.

Sto se tiče gubitaka u uporištu neprijateljevi podaci se gotovo ne razlikuju od naših. Neprijatelj priznaje 38 mrtvih (od toga jedan oficir), 48 ranjenih (od toga 5 oficira) i 13 nestalih. Prema ovim podacima, u gradu je poginulo 10 civila, a 22 su ranjena. Sve žrtve među civilima oni pripisuju našoj artiljeriji, a ni jednom riječi ne spominju svoja artiljerijska, pa, u nekoliko mahova, i avionska bombardiranja.

Zanimljivo je napomenuti da su svi neprijateljevi oficiri, koji su izbačeni iz stroja, komandiri vodova ili četa.⁴⁰

Gubici su veliki i na našoj strani. Među poginulima i ranjenima najviše je nižeg rukovodećeg kadra, a među borcima najbrojniji su stari, prekaljeni borci.⁴⁰³ U najtežim situacijama mladi borci su se grupisali, postajali nedovolj-

³⁸ Arvih VII. reg. br. 12/2, k. 881.

³⁹ Naši izvještaji navode uništenje samo ovog tenka, a u neprijateljevom izvještaju stoji da su uništena dva oklopna vozila (vjerovatno je riječ o oklopnim transporterima).

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 123 i 430.

⁴⁰ U izvještaju od 16. listopada 1943. oni poimenično navode poginule oficire, dok za podoficire i vojnike daju samo brojčane podatke.

Arhiv VII, reg. br. 49/10-1, k. 93.

⁴⁰³ Isto, reg. br. 18/21, k. 881A.

no aktivni i teže se pokretali na juriš, pa su stariji uvek kretali prvi. Zbog toga su većinom i ginuli i bili ranjavam oni i starješine.

Naše gubitke, neprijatelj, po običaju preuveličava i navodi da su u napadu na Pakrac poginula 293 borca, a da ih »... je još toliko ranjeno i poginulo, ali izvučeno sa bojišta« — tvrdi se u izvještaju zapovjedništva 4. gorskog zdruga.

Međutim, istoga dana kad i zapovjednik 4. gorskog zdruga upravitelj kotara Pakrac izvještava da je »... iza povlačenja istih pronađeno do sada 12 partizanskih lješeva«.⁴¹

Gubici Omladinske brigade u napadu na Pakrac bili su zaista veliki, ali se iz postojeće dokumentacije taj broj ne može tačno ustanoviti. U izvještaju štaba 12. divizije od 20. listopada za ukupne gubitke u diviziji u borbama za Pakrac i na zasjedama oko Pakraca stoji:

»Naši gubici iznose: 35 mrtvih, 145 ranjenih i 10 nestalih drugova. Od ranjenih drugova veliki broj je lakše ranjenih, od kojih su neki i ostali u jedinicama. Izgubljeno je: 1 puškomitraljez i 20 pušaka, a uništena 2 puškomitraljeza i 1 laki bacač dejstvom neprijateljevog teškog oruđa.«⁴²

Sigurno je da najveći broj poginulih i ranjenih otpada na Omladinsku brigadu, a on bi mogao biti između 120 i 130 boraca. Međutim, osobita nevolja je u tome što su to mahom stari borci, desetari, komandiri vodova i četa, te politički rukovodioci, članovi KP i skojevci. Kad se uzme u obzir da je Omladinska brigada i prije ovih gubitaka oskudijevala u nižim kadrovima, onda se da sagledati udarac koji je brigada u Pakracu pretrpjela. Biće to i jedan od bitnih razloga što će Omladinska brigada jedno vrijeme biti u krizi«. Usprkos tome što će se uskoro srediti i popuniti i od 18. brigade dobiti 3 kompletne čete, ona za duže vrijeme neće biti ona stara i prekaljena brigada.

Poslije prekida borbi u uporištu Pakrac, sve jedinice 12. divizije su sljedeću noć (13/14. listopada) provele u povlačenju. Preko Španovice i Sirača one odlaze i razmje-

⁴¹ Isto, reg. br. 48/10-1, k. 207.

⁴² Zbornik, tom V, knj. 2Q, dok. 123, str. 430.

štaju se u selima Orljavcu, Bučju, Bijeloj i Donjim Bor-kima. Omladinska brigada se smjestila u Orljavcu, na putu koji iz Pakraca vodi za Slavonsku Požegu.

Slijedeća dva dana brigada se odmara i sređuje, a onda se prebacuje u sela Prgomelj i Tisovac. U Prgomelju je i štab Omladinske brigade. U ovim selima brigada nastavlja sređivanje i popunu sve do dana kada je po naređenju štaba šestog korpusa krenula na samostalan zadatak u Zumberak.⁴³

Prije polaska na put za Zumberak u Omladinskoj⁴⁴ brigadi su izvršene opsežne pripreme. Najviše se radilo s novajlijama. Pored toga, mnogo je učinjeno i na »liječanju rana« i podizanju borbene spremnosti jedinica. Zanimljivo je da je baš u to vrijeme donijeta odluka o puštanju boraca Omladinske brigade na privremeno odsustvo od po 15 dana. Štab korpusa je ocijenio da se iz ove brigade, na petnaestodnevno odsustvo, može pustiti oko 100 starih boraca (od kojih 16 drugarica), koji će se odmoriti u svojim selima. Vjerovatno je ova odluka donesena prije naređenja Glavnog štaba Hrvatske o upućivanju Omladinske brigade za Zumberak, pa je i ona kao i druge brigade divizije obuhvaćena ovom mjerom.

Petnaestodnevno odsustvo je dato i zbog berbe kukuruza i sjetve pšenice. Borci ove i drugih brigada dobili su zadatak da u saradnji sa NOO budu glavni nosioci i organizatori tog posla. U to vrijeme većina sela je bila bez potrebne radne snage, a na poljima je ostalo još dosta neobranog kukuruza i nezasijanih parcela. No, to je ponajviše bilo priznanje i nagrada najzaslužnijim borcima za njihovo hrabro držanje u akcijama.

Oni koji su odlazili na odsustvo ostavljali su oružje u regrutnoj četi. Pored sjetve i žetve provedena je i akcija da se do zime napravi što više novih kuća, koje su u pret-

⁴³ Pored Omladinske brigade, iz sastava 12. divizije izašla je i 12. brigada koja je 3/4. studenog 1943. godine prešla u Bosnu.

Isto, dok. 123 i 172.

⁴⁴ Umjesto 16. omladinske brigade, u sastav 12. divizije su ušle Brodska brigada i Cehoslovačka brigada »Jan Žižka«. Ove brigade su dotad bile pod komandom Istočne, odnosno Zapadne grupe NOP odreda.

Isto, dok. 172.

hodnim ofenzivama popaljene. Za ovaj posao angažirane su pilane, mehaničke radionice, vozni kapaciteti sa poluoslobođenih teritorija i domobrani-zarobljenici.⁴⁵ Da bi domobrani bili stimulirani za brži i kvalitetniji rad, oni su puštani kućama onog trenutka kad bi ispunili određenu normu, naravno ako nisu namjeravali ostati u partizanima.

Na odsustvo iz Omladinske brigade otišlo je 85 boraca, a od toga 11 drugarica. Prednost su dobili borci koji su od bliže rodbine imali još nekog u NOV, borci koji su duže vremena u borbi i starija godišta. Pored ostalih, na spisku su se našli i šesnaestogodišnja Anđelka Marinić iz Dula-veca, koja je u partizanima imala oca i brata, te četrde-setogodišnjaci: Đuro Curčić iz Lisičina, Josip Marčeta i Antun Kovač iz Špišić Bukovice.

⁴⁵ Isto, dok. 172; Arhiv VII, reg. br. 30-1/8, k. 892A.